

Vergelden en vergeven

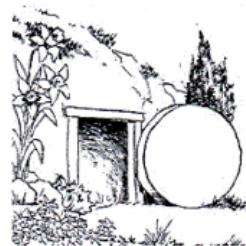
Mattheus 5: 38-41

Laatdienst 3 april 2016

Voorganger: Wim Timmer

katholiek theoloog / geestelijk
verzorger Justitie

Serie: Moreel kompas

Vergelden en Vergeven

Wij leren onze kinderen hoe mensen met elkaar om zouden kunnen gaan door "goed voorbeeld" te geven. Bij niet nakomen van afspraken of als grenzen worden overschreden dan komt er een ander mechanisme op gang: wie niet horen wil moet maar voelen. Het goede wordt beloofd maar het kwade gestraft! Pas als er sprake is van vergelding kan er opnieuw worden begonnen. Aandacht voor slachtoffers betekent allereerst de roep om vergelding (erkenning!) serieus nemen. Geen kwaad met kwaad vergelden is ons geleerd, maar hoe dan wel. Eerst vergelden om vervolgens te kunnen vergeven? Maar hoe zit het dan met die andere wang....

Inleiding

Welkom op de zondag van Beloken Pasen, de eerste zondag na Pasen. Om de betekenis van Pasen werkelijk tot ons door te laten dringen, sluiten wij 7 weken lang de luiken (beloken) om op de vijftigste dag (7 maal 7 plus 1) de deuren pas weer te openen. Het mysterie van het lege graf met de weggerolde steen. In de voorbereidingsgroep hebben we vanwege het thema van vandaag ervoor gekozen nog een beetje opstandig te blijven en de steen nog even weggerold te laten... Vergelden en Vergeven: na alles wat gebeurd is! Het woord vergelden roept bij velen van ons een negatieve connotatie op. Er is je geleerd, dat je geen "kwaad met kwaad mag vergelden". Toch bestaat er geen rechtvaardigheid zonder boetedoening, genoegdoening of compensatie. Er bestaat ook geen rechtvaardigheid zonder barmhartigheid. Als barmhartigheid nou eens "goed met goed vergelden" is, klinkt het dan beter? Maar ook vergeving kan niet zonder kwijtschelding, verontschuldiging of penitentie. Zeker als jezelf slachtoffer of gedupeerde bent, dan is het niet los verkrijgbaar: niet los van het onrecht, de misdaad, verkrijgbaar en dus niet zonder boete, straf, vergelding verkrijgbaar. Over dit dilemma gaat het vandaag in de serie Moreel Kompas.

Vergelding...

*Pas toen je zei
dat je me tekort had gedaan,
durfde ik op te kijken.
Mijn gekwetstheid afgerekend.
mijn hulpvraag naar waarde geschat.*

*Pas toen je hand
toonde wat ik kwijt was,
durfde ik rechtop te staan.
Verdiende loon verevend,
obstakels opgeruimd.*

*Pas toen je hart mij raakte
vond ik mezelf terug,
durfde ik weer brood te delen.
Toekomst van vergeving,
mijn eenzaamheid afgelost.*

1.

Wees gerust! Het was in de tijd van Jezus geen gewoonte elkaars ogen en tanden uit te rukken. Ook niet als een ander je flink had toegetakeld. De bedoeling van dit ogenschijnlijk zo wrede beginsel dat de bijbel hier uitspreekt, is niets anders dan rechtvaardigheid. Het maakt deel uit van een maatschappelijk rechtsorde, waarin geen enkele geweldpleging, hoe licht ook, wordt gesanctioneerd buiten een uitspraak van de gemeenschap om. Je ging met je grief naar de oudsten in de poort of de wijzen onder de olijfboom om je recht te halen. "Oog om oog en tand om tand" is een gelijkheidsbeginsel. De straf moet redelijk en proportioneel zijn.

Hoe pijnlijk is het dat deze vuistregel steeds maar weer wordt uitgelegd als weerwraak, als begin van een vicieuze geweldsspiraal. Dit christelijk misverstand is zelfs terug te vinden in alle gangbare woordenboeken. De geleerden van de Talmoed leggen "oog om oog en tand om tand" uit als een strafmaat, die in geld of boete wordt uitgedrukt. Het gaat dus om compensatie van geleden schade of erkenning van het gedupeerd zijn. Het gaat om de menselijke maat waarmee gemeten wordt. De mate waarin wij in staat zijn om het onrecht wat we hebben ondergaan terug te brengen tot een geschil binnen onze samenleving, afspraken, opent de ruimte voor herstel en toekomst. Menselijkheid ontstaat juist in het ontwikkelen van deze levenskunst.

Zolang er ook maar één mens gekwetst wordt, is God in het geding. Iedere tand die uit de mond van de weerloze geslagen is, ieder oog van de arme die dichtgeslagen wordt, roept om protest! Om een tegenstem! Het bijbels principe dat, als een mens wordt gekwetst, het is alsof God zelf wordt gekwetst, is hier aan de orde. Solidair zijn met het slachtoffer wordt gevraagd, opdat het omgekeerde mogelijk wordt: "Wie een mens redt ... redt de wereld."

2.

We leven vandaag de dag in een tijd waarin allerlei stichtingen worden opgericht om voor belangen van slachtoffers op te komen. Gelukkig krijgen slachtoffers of nabestaanden van geweldsdelicten steeds meer stem. Zelfs in de rechtspraak kunnen slachtoffers van hun spreekrecht gebruik maken. Maar wordt hun stem gehoord of anders gezegd: luisteren wij ook werkelijk naar hun verhaal?

Door mijn werk kom ik, naast het contact met de daders, ook in aanraking met slachtofferorganisaties. Het zijn telkens drie motieven die een rol spelen. Het eerste is de roep om erkenning voor het aangedane leed. Slachtoffers of gedupeerden willen erkenning, bevestiging van de omgeving, genoegdoening van de samenleving voor wat hen is ontnomen. Of dat nu materieel of immaterieel is. Het tweede motief is de roep om de waarheid. Vertel me wat er is gebeurd, geef me de informatie die relevant is. Behandel me niet als een klein kind, maar neem mijn verzoek om onderdeel te zijn van het rechtsproces serieus. Het laatste is pas het verlangen naar gerechtigheid in de richting van de dader. Als er sprake is van schuld, dan moet de schuldige ook berecht worden.

Helaas is ons rechtssysteem nog grotendeels anoniem waar het de relatie dader slachtoffer betreft. De vrijheidsontneming is de straf en daarna hebben wij als samenleving afgerekend met de dader. U weet allemaal dat dat in de praktijk een stuk weerbarstiger is.. Ook gedetineerden komen met dezelfde drie motieven. Zij vragen om erkenning voor de stigmatisering die hen ten deel valt: eens een boef altijd een boef. Ook zij roepen om waarheid. De waarheid van hun verhaal van vergadering en boete doen. Misschien verbaast het u, maar er zijn gedetineerden die genoegdoening willen betonen aan hun slachtoffer. Heel vaak wordt dit afgewezen...

In mijn dader-cursus "LEF-Hebben", waarin daders nadenken over mogelijkheden van herstel, van je misdaad goedmaken, spreekt ook een vader van een door een geweldsmisdrijf omgekomen dochter. Aan het begin van zijn verhaal laat een grote stoere gedetineerde weten, dat als dat hem zou overkomen hij wel raad zou weten met de dader...! Langzaam aan wordt hij steeds stiller. Het dringt tot hem door dat de medegevangene, met wie hij de afgelopen jaren iedere dag een partijtje dam heeft gespeeld, de bewuste dader is... Met dezelfde stoere toon doet hij een dringend beroep op (nota bene!) de vader van het slachtoffer om rekening te houden met het feit dat zijn celmaatje ook recht heeft op een nieuwe start.. Het muntje valt, hij maakt excuses voor zijn woorden. Het gesprek kan verder!

3.

Uit recent wetenschappelijk onderzoek blijkt dat wanneer je geslagen wordt, je altijd harder terugslaat dan je geraakt wordt. Mijn opa zei altijd: 'Je kunt alleen geraakt worden als je je van binnen laat raken. Leer tot tien tellen!' Jezus voegt daar nog een stap aan toe: "Wanneer iemand je op de rechterwang slaat, keer hem dan ook je linker toe!" Het is zeer de vraag of hiermee een pacifistische houding wordt bedoeld of dat Jezus ons het recht op zelfverdediging zou ontzeggen. Wat evident is dat je je gedrag niet laat bepalen door de agenda van de agressor.

Er bestaat een rabbijnse uitleg van Jezus' woorden. De rabbijnse vraag die bij de uitleg hoort is: wat gebeurt er als je je andere wang toekeert? Het antwoord is oogcontact. Voel maar mee... Raak! Op het moment dat je je omdraait om je andere wang toe te keren, kijk je elkaar weer aan, is er oogcontact. Waardoor als het goed is de herkenning van elkaars menszijn plaatsvindt en het geweld stopt...! Kijken met de ogen van God, die in de mens zijn beeld en gelijkenis kon zien.

Kijken met de ogen van God. Dat is niet weggijken als het fout gaat, als wij elkaar kwetsen. Dat is toezien dat vervolgens gerechtigheid gebeurt. Gerechtigheid is het antwoord van de gemeenschap op het leed dat de enkeling treft! Dan kan voorkomen worden dat we eigen rechtertje gaan spelen en kwaad met kwaad wordt vergolden.

Vergelden en vergeven kunnen volgens de Schriften niet zonder elkaar. Zo kunnen we leren dat ons verlangen naar rechtvaardigheid niet zonder barmhartigheid kan. Dan wordt het gelijk van de gedupeerde, het recht van spreken van de gekwetste, het begin van herstel. Geef ook je bovenkleed, loop ook de tweede mijl. Dan worden alle stenen, die de toegang naar elkaar blokkeren, weggerold.

Uittocht Doortocht Intocht

*Op zoek naar ogen die naar mij zwaaien,
zoekend naar mijn uittocht,
opdat de kramp van het leven verkwijnt,
rollen we piramide plagen weg,
door zeeën van doorwaad-water heen*

*Op zoek naar harten die openzwaaien,
zoekend naar mijn doortocht,
opdat slaafsheid aan verloren tijd verdwijnt,
rollen we de gouden kalveren opzij,
door zeeën van doorploeg-zand heen*

*Op zoek naar handen die welkom zwaaien,
zoekend naar mijn intocht,
opdat vergezicht van vriendschap verschijnt,
rollen we lege grafstenen weg,
door zeeën van bloemen-licht heen*

*Vredesstad op gouden heuvel,
Stad van mijn hart, Jerusalem.*

Wim Timmer – 3 april 2016